

SMĚRNICE

CHOV VČEL A VČELÍ PRODUKTY

K POUŽITÍ OZNAČENÍ „DEMIETER“ A
„BIODYNAMICKÝ“ A S NIMI
SOUVISEJÍCÍCH ZNÁMEK

červen 2017
každá členská země zavede do července 2018

Demeter International e.V.

Obsah

	strana
1. Rozsah platnosti a východiska	3
2. Umístění včelstev	3
3. Úly	4
3.1 Vnitřní ošetření	4
3.2 Vnější ošetření	4
3.3 Čištění a desinfekce	4
4. Způsoby chovu	4
4.1 Množení včelstev a šlechtitelský výběr	4
4.1.1 Nákup včelstev a matek	4
4.1.2 Zkracování křídel včelích matek	4
4.2 Metody ke zvýšení výnosu medu	5
4.3 Plemeno	5
4.4 Stavba díla	5
4.4.1 Plásty v plodišti	5
4.4.2 Plásty v medníku	5
4.4.3 Původ vosku	5
4.4.4 Zpracování	5
4.4.5 Uskladnění plástů	5
4.5 Krmení	5
4.5.1 Zimní zakrmení	5
4.5.2 Nouzové příkrmení	6
4.5.3 Podněcovací krmení	6
4.5.4 Krmení rojů a oddělků	6
4.5.5 Pyl	6
5. Získávání medu	6
5.1 Získávání vytáčením a lisováním	6
5.2 Uložení medu	6
5.3 Měřitelná kvalita medu; hodnoty získané rozboru	6
6. Zdraví včel	6
7. Certifikace	6
7.1 Princip sociální odpovědnosti	7
8. Přechodné období	7
9. Prodej přikoupeného zboží	7
10. Označování produktů z ekologického chovu	7

Příloha 1	Požadavky na měřitelnou kvalitu medu	8
Příloha 2	Opatření a prostředky povolené v rámci těchto Směrnic	8
Příloha 3	Přepravní obaly, smluvní plnění, zahřívání	8

1. Rozsah platnosti a východiska

Pro smluvní uznání včelích chovů Demeter platí mezinárodní Demeter směrnice jako doplněk k zákonným ustanovením, tedy především k Nařízení rady (ES) č. 834/2007 o ekologické produkci a o zrušení nařízení (EHS) č. 2092/91 a k Nařízení komise (ES) č. 889/2008 v platném znění, dále k „Organic Food Production Act“ z listopadu 1990, platnému v USA, nebo k „Australian National Standards for Organic and Bio-Dynamic Produce“ z února 1992, platným v Austrálii. Tato zákonná ustanovení musí být dodržována vedle následujících směrnic. Směrnice pro chov včel Demeter platí jako samostatně publikovaná součást produkčních směrnic pro uznání kvality Demeter.

Včela medonosná je od nejstarších dob průvodcem lidské kultury. Vytváření společenstva v podobě včelstva, vztah ke světlu a výživa z květu rostliny probouzely ve všech dobách úctu a obdiv. Dnes je však včela odkázána na pomoc a péči člověka. Posilování včelstev je proto důležitým cílem Demeter včelích chovů.

Vzhledem k velkému doletu včel nelze očekávat, že by včely za momentálně převládajících poměrů létaly jen nebo převážně na biodynamicky obhospodařované plochy. Rozhodujícím principem Demeter chovu včel proto na rozdíl od ostatních hospodářských zvířat není vazba na podnikové úživné plochy, nýbrž přirozený způsob chovu včel.

Ve smyslu biodynamického zemědělství se včelařská opatření řídí přirozenými potřebami včelstva. Chov včel se zaměřuje na to, aby organismus včelstva mohl organicky rozvíjet své přirozené životní projevy. V Demeter chovech mohou včelstva stavět vlastní, přírodní dílo. Základem rozmnožování, zmlazování a šlechtitelského rozvoje je rojový pud. Vlastní med je podstatnou součástí zimních zásob včel.

Vzhledem k opylování rostlin a včelímu jedu, který podněcuje životní síly rostlin a přírody, mají včely velký význam pro veškerou přírodu. Blahodárný účinek včelstev umístěných v kulturní krajině se projevuje zvláště ve zvýšení výnosu a kvality mnoha našich kulturních rostlin. Včela má proto velký význam pro každý zemědělský podnikový organismus. Z tohoto důvodu by měl každý biodynamický podnik usilovat o chov včel.

2. Umístění včelstev

Při umisťování včelstev je třeba dávat přednost biodynamicky obhospodařovaným plochám, dále plochám obhospodařovaným ekologicky a plochám přírodním. Přinejmenším v okolí zimovišť musí být každoročně aplikovány biodynamické preparáty.

Na jednom stanovišti smí být umístěno jen tolik včelstev, aby bylo zajištěno zásobení každého z nich pylem a nektarem.

Při výběru stanovišť pro umístění včelstev je třeba zvláště pečlivě dbát na to, aby se zabránilo kontaminaci včelích produktů zvenčí.

Existuje-li podezření na vysokou míru znečištění z prostředí, je třeba nechat včelí produkty vyšetřit. Jestliže se podezření potvrdí, je třeba stanoviště opustit.

Stanoviště pro umístění včelstev (stálá stanoviště, zimoviště a přechodná stanoviště při kočování) je třeba evidovat v soupisu stanovišť a v případě kočování v plánu kočování, který obsahuje přesné údaje o době, místu (údaje o honu, pozemku apod.), snůšce a počtu včelstev.

3. Úly

Úl – s výjimkou spojovacích prvků, střešního zakrytí a mřížky ve dnu – je třeba zhotovit kompletně z přírodních materiálů, například ze dřeva, slámy nebo hlíny.

3.1 Vnitřní ošetření

Vnitřní ošetření smí být provedeno jen včelím voskem a propolisem z Demeter včelího chovu.

3.2 Vnější ošetření

Vnější ošetření úlu je přípustné pouze pomocí přípravků na ochranu dřeva z přírodních, ekologicky nezávadných, nesyntetických surovin.

3.3 Čištění a desinfekce

Čištění a desinfekce úlu se provádí v případě potřeby vysokou teplotou (plamen, horká voda) nebo mechanicky.

4. Způsoby chovu

4.1 Množení včelstev a šlechtitelský výběr

Rojení je přirozeným způsobem rozmnožování. Rozmnožování včelstev se smí provádět jen na základě rojového pudu. Preventivní odebrání prvoroje se starou matkou jakožto umělého roje je přípustné. K dalšímu rozmnožení lze zbývající včelstvo rozdělit do umělých rojů nebo oddělků.

Jako u chovu každého hospodářského zvířete je i u včely nutný šlechtitelský výběr.

Základem pro získání matečnicků je rojový pud.

Za účelem šlechtitelského výběru je povolena výměna matečnicků a matek vzešlých z procesu rojení. Výjimky jsou možné jen ve zvláštních provozních situacích a se souhlasem Demeter-International nebo příslušné národní organizace. Umělý odchov matek (přelarování a podobně) není povolen. Umělé oplodnění a použití geneticky manipulovaných včel je zakázáno.

4.1.1 Nákup včelstev a matek

Chov se nesmí opírat o permanentní pořizování cizích včelstev, rojů a matek. Včelstva a matky musí být nakoupeny z Demeter chovů, jsou-li zde dostupné. Nejsou-li dostupné, mohou být včelstva a matky nakoupeny z certifikovaných ekologických chovů. Včelstva nepocházející z Demeter chovu ani z certifikovaného ekologického chovu je třeba začlenit do chovu jako „nahá“ včelstva.

4.1.2 Zkracování křídel včelích matek

Zkracování křídel včelích matek je zakázáno.

4.2 Metody ke zvýšení výnosu medu

Běžné ani vícenásobné spojování včelstev a systematická obnova matek nejsou přípustné.

4.3 Plemeno

Včelař má chovat včely přizpůsobené krajině a místním podmínkám.

4.4 Stavba díla

Stavba díla je přirozeným projevem včel. Proto by plásty měly být vytvářeny jako přirozené dílo. Jako přirozené dílo jsou označovány plásty, které si včelstvo vybuduje bez předlohy mezistěn. Přirozené dílo může být provedeno jako stabilní nebo mobilní. Úzké počáteční proužky z včelího vosku jako stavební předloha jsou přípustné.

4.4.1 Plásty v plodišti

Včelí plod tvoří přirozeně uzavřenou jednotku. V plodišti musí být možnost, aby nad přirozeným dílem rostly v souladu s vývojem včelstva plásty a plod. Plodiště a velikost rámečků proto musí být voleny tak, aby se plod mohl spolu s plásty organicky rozšiřovat, aniž by byl rozdělován lištami rámků. Mateří mřížka jako systematická součást chovu není povolena. Výjimky jsou možné v přechodném období.

4.4.2 Plásty v medníku

Použití mezistěn je povoleno jen v medníku. I zde je však třeba usilovat o chov bez jejich použití.

4.4.3 Původ vosku

Jako vosk ke zhotovení počátečních pásků nebo mezistěn připadá v úvahu jen přirozené dílo a vosk získaný odvíčkováním, a to z Demeter chovu. Není-li takovýto vosk dostupný, lze použít plásty nebo vosk z certifikovaných ekologických chovů. Plásty konvenčního původu je třeba podle národního nařízení pro ekologické zemědělství nejpozději po 3 letech vyloučit z chovu nebo nahradit plásty či voskem z Demeter chovu (viz též kapitolu 8 Přechodné období).

4.4.4 Zpracování

Vosk se nesmí dostat do styku s rozpouštědly nebo bělicími prostředky či jinými přísadami. Používat lze jen zařízení a nádoby z neoxidujících materiálů.

4.4.5 Uskladnění plástů

Na ochranu před zavíječem voskovým smí být použity pouze prostředky uvedené v příloze 2.

4.5 Krmení

4.5.1 Zimní zakrmení

Přirozeným základem včelí potravy je med a pyl. Je třeba usilovat o zazimování včel na medu. Není-li to možné, musí se do doplňkového zimního krmiva přidat vhodný podíl medu (minimálně 10 váhových procent) z vlastního chovu nebo z chovu, v němž se pracuje v souladu s těmito směrnici.

Do krmení je třeba přidat heřmánkový čaj a sůl.

Ke krmení smí být použita jen biodynamicky nebo, nejsou-li dostupná, ekologicky vyprodukovaná krmiva.

4.5.2 Nouzové příkrmení

Pokud je před nástupem první snůšky nutné příkrmení, může být provedeno jako zimní zakrmení. Pokud je příkrmení nutné před poslední snůškou, smí být provedeno jen za použití medu z Demeter včelařství. Jakékoli použití cukru je zakázáno.

4.5.3 Podněcovací krmení

Podněcovací krmení není přípustné.

4.5.4 Krmení rojů a oddělků

K posílení včelích rojů a zbytkových včelstev smí být včelstva krmena jako při zimním zakrmení.

4.5.5 Pyl

Náhražky pylu jsou zakázány.

5. Získávání medu

5.1 Získávání vytáčením a lisováním

Při vytáčení, lisování, cezení, číření a následném plnění se med nesmí zahřát na teplotu vyšší než 35 °C. Tlaková filtrace není přípustná. Každému dalšímu zahřátí medu je třeba se vyhnout. Med je zpravidla třeba naplnit před prvním ztuhnutím do prodejních nádob (skleněné nebo kovové nádoby). V určitých provozních situacích může být v souladu s přílohou 3 med opětovně naplněn do jiných nádob.

5.2 Uložení medu

Med musí být uložen bez přístupu vzduchu, v temnu a stabilním chladu.

Plastové nádoby nejsou pro uložení medu povoleny.

5.3 Měřitelná kvalita medu; hodnoty získané rozboru

Nad rámec zákonných ustanovení musí být splněna kritéria stanovená v příloze 1.

6. Zdraví včel

Včelstvo by mělo vlastní silou regulovat narušenou rovnováhu. Opatření Demeter včelařů jsou zaměřena na zachování samoléčebných sil a vitality včelstev. Ztrátu jednotlivých včelstev zvláště náchylných vůči určitým původcům nemocí nebo škůdcům je třeba brát jako přirozený výběr.

Jestliže je nutná potřeba chránit před nemocemi nebo škůdci, smí být použita pouze opatření a prostředky uvedené v příloze 2.

7. Certifikace

Certifikaci chovu jako Demeter lze provést tehdy, může-li včelař nebo vedoucí podniku prokázat svou způsobilost a je-li zajištěno dodržování směrnic.

V příslušném případě lze dát podnět k vyšetření včelích produktů a úlu na výskyt škodlivých látek.

Jestliže se při tom zjistí přítomnost reziduí, je třeba, aby včelař po dohodě s certifikačním grémiem provedl opatření nezbytná k odstranění příčiny nežádoucího stavu.

7.1 Princip sociální odpovědnosti

Sociální odpovědnost, zahrnující respektování a dodržování lidských práv, je jedním ze základních principů směrnic Demeter. Požadavky Mezinárodní organizace práce (MOP, ILO), jež jsou zakotveny v legislativě mnoha zemí, platí pro všechny lidi a upravují všechny pracovní vztahy, včetně vztahů v podnicích s certifikací Demeter. Lidem pracujícím v podnicích Demeter se dostává rovnosti příležitostí bez ohledu na jejich etnický původ, věku a pohlaví.

Management je odpovědný za zdraví a bezpečnost všech osob v podniku a za to, že nikdo není svou prací ohrožován. Všichni zaměstnanci mají možnost nárokovat svá práva. Mají právo shromažďovat se, účastnit se tarifních vyjednávání a bez diskriminace vytvořit zastoupení vůči managementu. Podniky Demeter usilují o zamezení sociální nerovnosti a nedostatku sociálních práv, jakož i v nucené nebo nepřiměřené práci dětí, nedostatečným pracovním podmínkám a/nebo mzdám, bezpečnosti práce a zdravotním rizikům atd. V rámci každoročního kontrolního a certifikačního procesu musí všichni příjemci licence předložit prohlášení o tom, že tyto směrnice byly dodrženy.

8. Přechodné období

Přechod na chov podle Demeter směrnic předpokládá plán konverze, který musí nejpozději tři roky po zahájení vést k plné certifikaci. Předpokladem k certifikaci jako „v přechodu na Demeter“ je, aby poslední použití prostředků odporujících těmto směrnicím proběhlo před více než 12 měsíci a aby starý vosk z díla byl vyloučen nebo nahrazen voskem z ekologického chovu včel. První výměna vosku není nutná, jestliže na počátku přechodného období, resp. v jeho prvním roce potvrzují výsledky rozboru nezávadnost vosku přítomného v chovu. To znamená, že přítomný vosk a plásty neobsahují prostředky odporující těmto směrnicím. Kontrolní organizace dá za tímto účelem podnět k odebrání vzorku vosku.

Se zahájením prvního roku přechodného období se musí pracovat podle těchto směrnic. V této době jsou povolené následující výjimky:

- rozdělené plodiště
- mateří mřížka
- plásty z mezistěn přítomné v plodišti. Tyto plásty musí být na konci prvního roku přechodného období ve významném rozsahu (asi 30 %) nahrazeny přirozeným dílem.

9. Prodej přikoupeného zboží

Prodej přikoupených produktů je v zásadě možný v případě přímého odbytu, např. ve stáncích na tržnici a v rámci prodeje ze dvora. Při tom je třeba dodržet následující podmínky:

- Nakoupené zboží je třeba vést v účetnictví odděleně.
- Označení produktů musí být jednoznačné co do původu a způsobu produkce.
- Zboží vlastní produkce a nakoupené zboží je třeba deklarovat odděleně.
- S konvenčním zbožím se má obchodovat jenom tehdy, nejsou-li dostupné odpovídající produkty v kvalitě Demeter, resp. v ekologické kvalitě.
- Konvenčně vyrobené produkty musí být jako takové jednoznačně identifikovatelné.
- Nesmí být současně nabízeny stejné produkty z Demeter nebo ekologické produkce a produkty konvenčního původu.

10. Označování produktů z ekologického chovu

Jestliže chov včel v Demeter podniku získá takový rozsah, který překračuje rámec samozásobení, takže dochází k prodeji, je třeba dodržovat přinejmenším ustanovení národního nařízení o ekologickém zemědělství týkající se chovu včel a včelích produktů. Označování včelích produktů poukazem na Demeter, ať už má jakoukoli podobu (např.

„med z Demeter statku“), se smí provádět jenom tehdy, pocházejí-li produkty z certifikovaného Demeter chovu. To si žádá dodržování směrnic pro Demeter chov včel.

Při označování včelích produktů je třeba postupovat podle momentálně platné směrnice k označování známkou Demeter. Všechna pravidla pro označování včelích produktů jsou upravena v mezinárodní směrnici pro označování známkou Demeter.

Označování etiket a přebalů medu nebo jiných produktů z Demeter chovu obchodní známkou Demeter se provádí podle kapitoly 4.1 „Směrnice pro označování Demeter produktů“ (tabulka Obecné označování produktů ze složek Demeter) nebo 4.4.1.2 (tabulka Zvláštní formy označování produktů Demeter). Na etiketách obalů medu je třeba uvést zemi původu (producentická země) a následující povinný text:

„Rozhodující u medu z Demeter chovu včel je (přirozený*) způsob, jakým jsou zde včely chovány. Vzhledem k velkému doletu včel nelze očekávat, že budou létat jen na biodynamicky ošetřované plochy.“

* lze dobrovolně použít

Příloha 1 Požadavky na měřitelnou kvalitu medu

Obsah vody – měřený metodou AOAC* – smí činit maximálně 18 % a u vřesového medu maximálně 21,4 %.

Obsah HMF** – měřený Winklerovou metodou – smí činit maximálně 10 mg/kg.

Index invertázy – měřený podle Hadorna – musí být nejméně 10 (výjimkou jsou enzymaticky chudé medy jako med akátový).

Příloha 2 Opatření a prostředky povolené v rámci těchto směrnic

Odebírání plodu, ošetření teplem, vytváření umělých rojů, bylinné čaje, kyselina mravenčí, kyselina octová, kyselina mléčná, kyselina šťavelová, *Bacillus thuringiensis* (netransgenní), uhličitán sodný (soda) k desinfekci při ‚americké hnilobě plodu‘ (American Foul Brood), ekologicky vyprodukovaný cukr, sůl.

U včelstev naléhavě vyžadujících ošetření musí být před ošetřením sklizen med.

Z těchto včelstev není po ošetření v probíhající sezóně přípustná sklizeň produktů k prodeji se značkou Demeter.

Příloha 3 Přepavní obaly, smluvní plnění, zahřívání

Přepavní obaly a smluvní plnění:

Plnění do umělohmotných nádob je povoleno jen za účelem přepravy v případě smluvního plnění.

Plnění medu:

Překročí-li sklizené množství určitého druhu medu předpokládané průměrné roční prodejní množství, smí být med skladován také ve větších nádobách a později naplněn do prodejních nádob, jsou-li dodrženy následující podmínky:

- Minimálně průměrné roční prodejní množství určitého druhu medu musí být přímo po sklizni před prvním ztuhnutím naplněno do prodejních nádob (skleněné nebo

kovové nádoby). V případě prodeje ve velkých nádobách (např. při exportu) to není nutné.

- Musí být vedena dokumentace o tom, do nádob jakých velikostí byla naplněna jaká množství kterého druhu medu.
- Med se smí zahřát jen natolik, aby se dostal do tekutého stavu (krémové konzistence), a potom mohl být pomocí vhodného zařízení ihned naplněn.
- Med nesmí být v žádném případě zkapalněn.

O všech opatřeních spočívajících v zahřívání medu za účelem jeho plnění do nádob, provedených v souladu s těmito směrnici, je třeba vést přesné a srozumitelné záznamy (datum, množství, proces), které je třeba při kontrole předložit.

Při zahřívání medu připadá v úvahu jen nepřímé zahřívání. Přitom se musí bezpečně zabránit zahřátí medu na více než 35 °C.

*Association of Official Analytical Chemists

**hydroxymetylfurfural

Pro potřeby Bioinstitutu Olomouc přeložil tyto směrnice do češtiny Radomil Hradil v červnu 2009, spolupracovala Alena Malíková. Aktualizace české verze směrníc byla provedena v lednu 2018.